

PRIVILEGIJ CARA SIGISMUNDA RAPSKOJ OBITELJI DOMINIS IZ GODINE 1437.

MIROSLAV GRANIĆ
Filozofski fakultet u Zadru

UDK 949.718»15«
Izvorni znanstveni rad

U ovom radu autor objašnjava na koji se način postaje javnim bilježnikom po carskoj ovlasti i tko je mogao u ime vladara imenovati bilježnika i uvesti ga u posjed bilježničke službe. Od hrvatskih plemićkih obitelji rapska obitelj de Dominis stekla je to pravo poveljom cara Sigismunda izdanom u Pragu 26. VIII 1437. godine, kojom taj vladar obitelji Ivana Dominisa, senjskog biskupa, udjeljuje naslov palatinskih grofova s točno utvrđenim pravima koja su uključivala: pravo imenovanja javnih bilježnika, redovitih sudaca i delegata kao i pravo da nezakonitu djecu i djecu rođenu iz rodoskrvnuća mogu proglašavati zakonitima.

Osim Dominisa bilo je i drugih obitelji u Dalmaciji koje su nešto kasnije od njih stekli naslove palatinskih grofova. I te su obitelji uglavnom imale pravo postavljanja javnih bilježnika. Jedna je obitelj na Rabu taj naslov dobila i od pape. Taj su naslov nosili i Mirkovići i Mišolčići na Pagu, Tolentići na Korčuli, Luppattino na Rijeci i Petronio u Poreču.

Na kraju je autor istakao da se javnim bilježnikom postaje tek nakon svečane promocije, a promotor je mogao biti jedino ovlaštena osoba koja je za to imala ovlaštenje od cara ili pape. U načelu su to bili palatinski grofovi.

O javnom bilježništvu (notarijatu) kod nas dosta se pisalo u starijoj, ali i u novijoj literaturi. Ipak do danas nije odgovoreno na pitanje tko imenuje javne bilježnike, na koji način i zašto oni napokon nose naslov »imperiali« ili »apostolica auctoritate«. Godine 1437. izdao je car i kralj Sigismund (Žigmund) članovima rapske plemićke obitelji Dominis privilegij kojim je ta obitelj stekla pravo imenovanja javnih bilježnika »po carskoj ovlasti«. Dominisi su time postali palatinski grofovi i na neki način delegati carske vlasti te su članovi te obitelji skoro dva stoljeća promovirali brojne bilježnike, a Rab je postao stjecištem notarske kvalifikacije. Međutim, Dominisi su u istom svojstvu djelovali i u drugim gradovima mletačke Dalmacije (Šibenik, Trogir).

Iako smo tragali za originalom Sigismundovog privilegija od 26. VIII 1437, naša traganja nisu u potpunosti urodila plodom, već smo jedino uspjeli pronaći nekoliko starih vjerodostojnih prijepisa.

Izgleda da originala već odavno nema. Dominisi ga nisu imali ni g. 1829. kada su od austrijske heraldičke komisije zatražili potvrdu svog plemstva.

Iz podataka koje nam pružaju rapski bilježnici saznajemo da se original do početka 16. st. nalazio u Rabu,¹ u obiteljskom arhivu, odakle ga je po svoj prilici uzeo biskup Markantun. To se ujedno i slaže s poda-

¹ Historijski arhiv u Zadru (dalje HAZd), Spisi rapskog notara (dalje SRN), Christophorus de Dominis (1582—1606), k. 17, fasc. VIII, fol. 18r-v. U ispravi od 14. IX 1596. kojom Frane Dominis proglašava zakonitim Franu Boskaina, nezakonitog sina (filium naturalem) Jurja Boskaina paškog građanina (civem Pagensem), bilježnik spominje privilegij »per me notarium viso et lecto«. Svakako bi bilo zanimljivo obraditi *legitimatio bastardorum* po arhivskim dokumentima, jer je i to spadalo u djelokrug ovlaštenja palatinskih grofova.

cima koje su Dominisi dali 1829. naglasivši u molbi da je mnogo isprava bilo u posjedu nadbiskupa Markantuna, a njima se zameo svaki trag nakon njegove smrti. Naime, kada je njegovo tijelo spaljeno na lomači 21. XII 1624. na rimskom »Campo dei Fiori«, bačeno je u vatru i mnoštvo njegovih spisa, i nije isključeno da je tom prilikom stradao i original obiteljskog privilegija. Svakako nakon toga »alla famiglia Dominis non fu mai possibile di rinvenirne alcun documento originale (potc. M. G.) che comprovar potesse la reclamata Nobilità«.

Pored originala postojalo je i ranije nekoliko autentičnih prijepisa spomenutog privilegija, kojima se pridavala puna pravna snaga i imali su dokaznu moć originala. Potreba za prijepisima ukazala se iz praktičnih razloga. Brojnosti članova obitelji Dominis udovoljilo se prijepisima tako da su i na temelju vjerodostojnih prijepisa mogli dokazati prerogative svog naslova.

Sada ćemo navesti nama poznate prijepise po redu vremenske starosti.

Prvi i za sada najraniji prijepis povelje, ali na žalost samo jednog dijela, nalazi se u spisima zadarskog bilježnika Ivana de Calcine od 9. VI 1446, kada je »Cressius de Dominis« proglasio zakonitim Jakova, nezakonitog sina pokojnog zadarskog ljekarnika Nikole.²

Drugi je prijepis, odnosno transumpt, učinjen u Rabu 3. IX 1458. pred Ivanom, opatom sv. Petra, u Supetarskoj Drazi, pisan od rapskog bilježnika Tome de Stantiis. Autentičnost transumpta potvrdili su bilježnici Petar Zaro i Andrija de Faieta kao i Mihovil »de Comitibus quondam ser Laurentii de Pola« koji je tada bio kancelar rapskog kneza.³

Kada je Jerolim de Dominis, doktor obaju prava, dne 21. IV 1554. u Šibeniku pred tamošnjim bilježnikom Ivanom Krstiteljem Zavorovićem (Zavoreom) proglasio zakonitim Jurja »filium naturalem ser Francisci Simeonich quondam domini Michaelis«, prikazao je transumpt iz 1458. kojeg je Zavorović u cijelosti prepisao i unio u svoja akta.⁴ Međutim, jedan određeni dio rečenice u naraciji isprave označen je točkicama, što ukazuje da Zavorović taj dio nije uspio pročitati ili je taj dio isprave bio oštećen.

Inače ovo je za sada najstariji integralni prijepis Sigismundovog privilegija obitelji Dominis koji nam je bio pristupačan.

Rapski bilježnik i primicerij Matej de Picicho učinio je 22. IX 1507. također jedan prijepis po originalu koji se nalazio kod Ivana sina pok. Damjana de Dominisa. Originalni prijepis Picicha nije se sačuvao, ali je do nas došao prijepis s početka 17. st. bez ovjere.⁵ Po tom je predlošku Giuseppe Praga učinio najnoviji prijepis strojem između dva rata.

U Historijskom arhivu u Zadru (nekadašnji fond pergamena obitelji Ponte) nalazio se prijepis privilegija na pergameni s potpisom samog nadbiskupa Markantuna, koji je nastao između 1602. i 1615. godine, ali i taj je prijepis izgubljen.⁶

² HAZD, Spisi zadarskog bilježnika (SZB), Johannes de Calcina (1439—1492), b. II, fasc. VII, fol. 343r—344r.

³ Original transumpta nije se sačuvao, već samo njegov originalni prijepis.

⁴ HAZD, Spisi šibenskih bilježnika (SŠB), 38/II-c, Ivan Krstitelj Zavorović-Zavoreo (1541—1560), fol. 178v—181r.

⁵ Naučna biblioteka u Zadru (dalje NBZd), Ms. 578, Documenti spettanti alle famiglie Dominis di Arbe, Florio e Ferrari di Zara (1429—1790). Bez folijacije.

⁶ G. Praga. »Bernardino Galilei da Zara vicario generale di Cracovia«, Arch. stor. per la Dalmazia, Anno XV, vol. XXVII, fasc. 166, Rim 1940, str. 322, bilj. 36.

Jerolim de Buffalis prepisao je tu ispravu četiri puta. Njegov prvi prijepis nalazi se u rukopisnoj povijesti Buffalisa iz 1763, a zatim u prijepisu istog rukopisa iz 1780.⁷ Treći je prijepis iz 1768. i nalazi se u rukopisnoj povijesti bračkih Dominisa⁸ i napokon četvrti u prijepisu istog rukopisa koji se nalazi među spisima Trogirskog arhiva (ostavština Jerolima de Dominisa), nastao svakako nakon 1768. godine.⁹ Svi ti prijepisi nastali su na temelju Picichova predloška.

Iz spisa rapskog bilježnika Frane Fabijanića bilježimo podatak da je god. 1535. postojao prijepis kojeg je učinio bilježnik Frane Terbetius uz subskripciju još dvojice svojih kolega.¹⁰ Taj prijepis je mogao nastati između 1517. i 1535, dakle u vremenu kada je Terbetius otprilike obavljao bilježničku praksu na Rabu.¹¹ Međutim, ni ovom prijepisu nismo uspjeli ući u trag.

Opat Ivan Gurato, pasionirani sabirač i prepisivač povijesnih spomenika, kao kapelan narodne straže na Rabu g. 1848. prepisao je nekoliko isprava koje su imali tamošnji Dominisi. Među prijepisima nalazi se i Sigismundov privilegij za koji nije poznato po kojem predlošku je prepisan. Inače, ti se prijepisi čuvaju u arhivu zadarskog kaptola.¹²

Toliko o ispravi (privilegiju) i njenim prijepisima.

Sada nas zanima kada su Dominisi kao palatinski grofovi i, prema tomu, delegati carske vlasti, vršili imenovanje bilježnika i »legitimacije«
bastarda, upravo na temelju *autentičnih prijepisa* (ne originala!), koji su imali pravnu snagu i dokaznu moć originala.

U prvom slučaju to je bilo 21. X 1535. kada Kristofor de Dominis imenjuje javnim bilježnikom rapskog plemenitaša i svog imenjaka Kristofora Galzignu. Dominis je bilježniku Frani Fabijaniću, koji je sastavio ispravu o imenovanju, prikazao *prijepis privilegija* koji je učinio već spomenuti Frane Terbetius¹³

U Šibeniku je 28. VI 1593. Juraj de Dominis kao »unus de descendentibus seu heredibus legitimis ac quondam Nobili misser Christophoro quondam Domini Stephani de Dominis Sacri Romani Imperii Comes Pallatinus«
imenovao Jakova Lignjičića (Ligniceo) bilježnikom i poziva se na »priuilegio registrato apud acta quondam Domini Joannis Baptiste Zauorei notarii publici Sibenici sub die 21 mensis Aprilis 1554«.¹⁴

Zatim su imenovani javnim bilježnicima (od istog Jurja de Dominisa) Jerolim Ferro (24. VI 1596.)¹⁵ i Gašpar Semonić (14. X 1603.) na temelju prijepisa bilježnika Zavorovića.¹⁶

⁷ J. Kolumbić, »Grbovi trogirskih obitelji u obiteljskoj povijesti Jerolima Buffalisa«, *Mogućnosti*, XXVII/1980, br. 10—11, Split, str. 1141—1146.

⁸ A. Jutronić, »'Commentario e genealogia' Jerolima Buffalisa o doljskoj obitelji Gospodnetić-Dominis iz god. 1768, *Starine JAZU*, knj. 53, Zagreb 1966, str. 135—175.

⁹ HAZd, Arhiv Trogira, k. 42, br. 4, Geneoloia della Nobil Famiglia de Dominis della Brazza, fol. 13v—17r.

¹⁰ HAZd, SRN, Frane Fabijanić (1520—1558), k. 9, fol. 442r—443r.

¹¹ Ne možemo sa sigurnosti utvrditi djelovanje Terbetiusa jer dobar dio spisa iz njegova prvog kvaternusa fali. Svakako, prema sačuvanim aktima, djelovao je od 1517. do 1553. godine.

¹² Arhiv zadarskog kaptola, k. 22, br. 107.

¹³ v. bilj. 10.

¹⁴ HAZd, SŠB, 51, Frane Semonić (1593—1649), fol. 64r—65r.

¹⁵ Isto, fol. 126v—127v.

¹⁶ Isto, bilježnik Donato Tranquillo (1601—1623), 53, fol. 74v—75v.

Prema tomu, u prijepise privilegija nije se ni malo sumnjalo, a njihovu autentičnost nitko nije dovodio u pitanje.

Iduće je pitanje: da li je osim Dominisa bilo i drugih obitelji s naslovom palatinskog grofa, kada i od koga su taj naslov dobili?

Rapska obitelj Nimira (Nimirić), od koje se prvi članovi spominju g. 1326. u popisu pučana koji su imali pravo dolaziti u vijeće,¹⁷ a g. 1404. agregirani su rapskom plemstvu što im je 4. IV 1411. mletačka vlast potvrdila,¹⁸ dobila je naslov palatinskog grofa od pape. Legat pape Aleksandra VI (Rodriga Lenzol-Borgia) kardinal Frane Piccolomini (kasnije papa Pio III), izdaje 1. XI 1494. u Firenzi privilegij obitelji Nimira kojim toj obitelji uz komitalni naslov daje pravo imenovanja javnih bilježnika »apostolica auctoritate«, zatim sudaca i delegata uz pravo »notosque et bastardos legitimandi«.¹⁹ Pored svih navedenih povlastica Nimire mogu svom starom grbu spojiti i grb obitelji Piccolomini.²⁰

Poznati rapski venturijer Jerolim Cernotta, odvjetak starog plemićkog roda, koji je po tradiciji došao iz Ugarske gdje su se zvali Amblasy,²¹ stekao je diplomom cara Maksimilijana I izdanom 25. IX 1505. u Bruxellesu, naslov palatinskog grofa sa svim povlasticama koje su tom naslovu pridržane, te su njegovi potomci na Rabu nekoliko puta imenovali javne bilježnike »imperiali auctoritate«.²²

Na Pagu su taj naslov nosili plemići Mišolići, Mirkovići i paški ahriprezbiter dr Augustin Rakamarić.

Juraj Mišolić, vlastelin i soprakomit paške galiije, dobio je naslov palatinskog grofa god. 1470., a njegov je sin dr Benedikt 1489. imenovao trojicu javnih bilježnika.²³

Carski savjetnik i nuncij Teodor de Gaiardis, poveljom od 1. IV 1503. izdanom u Mlecima, podijelio je u ime cara Maksimilijana I braći Mati i Nikoli Mirković, paškim plemenitašima, naslov palatinskih grofova i savjetnika carskog dvora sa svim pravima koja pripadaju tom naslovu uz povlasticu da mogu podijeliti i plemstvo.²⁴

Među brojnim i zvučnim naslovima paškog arhiprezbitera (g. 1674.) dra Augustina Rakamarića, kao što su naslov vikara, doktora obaju

¹⁷ Vl. Brusić, Rab, Zagreb [1926], str. 188.

¹⁸ G. Praga, »Storia di Arbe in una recente monografia«, *Atti e memorie della società dalmata di storia patria*, vol. I, Zadar 1926, str. 19. L. Marčić, »Antropogeografska ispitivanja po severnodalmatinskim ostrvima (Rab, Pag, Vir)«, *Srpski etnografski zbornik*, 38/1926 (Naselja i poreklo stanovništva, knj. 23), Beograd, str. 316.

¹⁹ HAZd, SRN, Jerolim Zaro (1537—1541), k. 11, fol. 15r-v.

²⁰ Isto, bilježnik Kristofor Fabijanić (1545—1593), k. 13, br. 24/2. fol. 539v—542v. Na zahtjev Kristofora Nimire bilježnik Fabijanić je prepisao u cijelosti »Priuilegium Papale«.

²¹ Marčić, *sp. dj.*, str. 311; Vl. Brusić, *sp. dj.*, str. 106, 107. Opat Ivan Gurato obradio je rapsko plemstvo u rukopisu »Famiglie Nobili di Arbe« koji se zagubio. (v. Guralov rukopis o Mihovitu Spalatinu u biblioteci Hist. arhiva u Zadru). Isto tako nije poznata sudbina knjige rapskih plemića »Libro de' Nobili« (Brusić, str. 123).

²² Kristofor Cernotta postavio je 30. IV 1553. na temelju tog privilegija orguljaša Benedikta Firentinca za javnog bilježnika »imperiali auctoritate«. (Rapski bilježnik Kristofor Fabijanić, fol. 391r—392r.).

²³ Marko Lauro Ruić, *Delle Riflessioni Storiche etc. Libro IV*, str. 142. (rpk. u biblioteci HAZd).

²⁴ Acta familiae Mircovich, c. 6—7. (rukopisni kodeks obiteljskih isprava od 1387. do 1585. godine, ovjerenih po javnom bilježniku Ludoviku Tagliapietra iz 18. st. u posjedu obitelji Mirković na Rijeci). F. Heyer, *Wappenbuch des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg 1873, str. 15.

prava i viteza, nalazi se naslov palatinskog grofa. Rakamarić je dobio taj naslov 20. IX 1674. kada je na ankonitanskom kolegiju polučio doktorat obaju prava i bio promoviran u viteza zlatne ostruge ili reda sv. Silvestra.²⁵ Međutim, taj naslov koji su nosili svi vitezovi toga reda, bio je samo gola titula. Mletačka je republika 1613. lišila i ostale palatinske grofove, koji su imali prerogative postavljanja raznih službenika svih prava tako da je i ovima ostao jedino zvučan naslov.²⁶

Na Rijeci je monsignor Andrija Luppato »Piouan, et Vicario d'Albona« kao »Conte Palatino« imenovao g. 1578. Zadrana Šimuna Pasišija javni bilježnikom.²⁷

Među porečkim patricijatom naslov palatinskih grofova nosila je obitelj Petronio.²⁸

Ukoliko možemo vjerovati rodoslovnom stablu creske obitelji Colombis (Golubić), jedan član te obitelji Blaž oko 1440. ubilježen je kao »conte palatino«. Taj podatak dao je povoda S. Petrisu da pretpostavi ugarsko porijeklo Colombisa.²⁹

I na kraju, korčulanski Tolentići stekli su taj naslov poveljom cara Fridrika III od 19. II 1480. Tom je poveljom obitelji šibenskog biskupa inače Korčulanina Luke Tolentića (1469—1491) car podijelio komitalni naslov (comes palatinus) za sve muške članove, a svim potomcima ženskih članova Tolentića plemstvo Svetog rimskog carstva.³⁰

Prema tomu, uz Dominise bilo je i drugih plemićkih obitelji s naslovom »comes palatinus«, koje su uživale i iste povlastice, ali jedino su Mirkovići, koliko nam je za sada poznato, mogli »ignobiles nobilitare« i time stekli puninu prava palatinskih grofova.

Najstariji integralni tekst privilegija obitelji Dominis u prijepisu, nalazi se u spisima šibenskog bilježnika Zavorovića koji glasi ovako:

In Nomine Sancte, et indiuidue trinitatis feliciter Amen. Sigismundus Diuina fauente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus, ac Hungarie, Boemie, Dalmatie, Croatie etc. Rex. Ad perpetuam rei memoriam Venerabili Joanni episcopo Segniensi Sacri Lateranensis Palatii Comiti, Consiliario nostro, et Sacri Imperii fidelio Dilecto gratiam Cesaream et omne bonum. Et si de munificentia Cesaree Maiestatis, de nostraque innata liberalitate nos deceat quoscumque amplecti, et nostro beneficio Sacro Imperio fideles, et obsequiosos reddere. Tamen conuenit nostre Maiestati illos perpetuis honoribus attolere, et donis precipuis cumulare. Qui opera sua, ac meritis effecerunt preceteris ut et nos ad exhibenda pro bene gestis in nos et Sacrum Imperium condigna merita prouocarent. Sane dum superiori tempore ad partes Italie venissemus Imperiales Insulas in Vrbe Romana de manibus Sanctissimi

²⁵ HAZD, Matica krštenih — Pag, Inv. br. 733, fol. 11v. Sub die 7. X 1674. ubilježeno krštenje »de licentia Per Illustrissimi Reverendissimi Domini Augustini Raccamariarch archipresbiteri Juris Vtriusque Doctoris ac Equitis, nec non Comitis Palatini«. Do reforme viteškog reda zlatne ostruge ili sv. Silvestra, koju je god. 1841. proveo papa Grgur XVI, svaki član reda dobivao je »ad personam« naslov palatinskog grofa (Comes Palatinus Sacri Palatii, et Aulae Lateranensis) i nasljedno plemstvo papinske države. V. *Enciclopedia Cattolica*, vol. IX, Città del Vaticano 1952, str. 255. Original doktorske diplome Augustina Rakamarića nalazi se u posjedu prof. Ante Zemljara u Pagu. Fotokopija u HAZD.

²⁶ Tiskana odredba Senata od 12. I 1612. M. V. (= 1613) u NBZd, ms. 188.

²⁷ NBZd, ms. 704, Liber quartus consiliorum Jadre (1576—1617), fol. 15v.

²⁸ Prospero Petronio, *Memorie sacre e profane dell'Istria* (1681), Trst 1968, str. 327.

²⁹ S. Mitis, *Cherso ed Ossero sotto la Serenissima*, Poreč 1933, str. 113.

³⁰ Antonio Paulini, *Istoria di Corzola*, str. 213. (rkp. R 5534 u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu). O toj povelji pisao je i V. A. Duišin (*Glasnik heraldike*, I 1937, str. 3). Usp. Predelli-Bosmin, *Commemoriali*, vol. V, pag. 233 e 196 (Diploma di Federico II a Nicolo de Tolentis).

Domini PP. Eugenii recepturi et nonnulla grandia ingereretur, propter que mora nostra in Vrbe ad tractandum cum Sanctitate sua protrahebatur. Tu Johannes qui Summo Pontifici assistebas tua prudentia tuaque solertia talem operam adhibuisti, vt omnia Deo auspice ad bonum peruenirent consumationem per que actum est et tandem multa salubria pro statu Sancte Matris Ecclesie studio tuo interuenientis per nos gererentur. Propter quod te in Consiliarium et familiarem Curie nostre gratissimo acceptauimus animo et tuo consilio frequenter vsi sumus. Tandem dum procurante humani generis hoste graues exorte forent discordie inter Sacrum Basiliense Concilium, et Summum Pontificem [propter quas multa scandala in populo Christiano oriri timebantur et apariebatur via ad scisma, pro quo tollendo],³¹ et ut tot tantisque malis per presentiam nostre Cesaree Maiestatis occurreretur, de Roma ad Ciuitatem Basiliensem velocissimo gressu, et solcito itinere properauimus vbi, et tu Dilecte noster accedens nobisque assistens, ita apud Sacrum Concilium pro illis rebus fideliter laborasti, ut ab vniuerso cetu Patrum prestantissimam laudem merueris. Tandem dum tractatus vnionis Boemorum cum Sacro Basiliensi Concilio, et Ecclesia instaret, et in presentia nostra longo tempore agitaretur, et nonulle restarent differentie propter quas conclusio rerum impediretur, nisi Sacrum Concilium gratiose illis annueret. Tu dilecte noster taliter in huiusmodi tractatu te gessisti, ut ab vniuersa congregatione vnus ex aptissimis iudicareris qui huiusmodi differentias ad Concilium Sacrum deferres, et dictos Patres ad concessionem rerum huiusmodi inducere posses. In que re nil a te per torporem aut segnitiam gestum est, sed laboribus omnibus a te spretis ita apud patres egisti, vt admissis petitionibus nostris in facto illius tractatus, cunctorum expeditionem facile superares. Fuisti denique bina vice in conspectu Sanctissimi PP. Eugenii vbi grandia Imperii Sacri ac Regnorum nostrorum negotia cum votiua expeditione tractasti. Et modo suborta non mediocri nouitate, et dissensione in ipso Sacro Concilio, et inter patres, qui contra Sanctitatem Summi Pontificis [monitorium]³² decreuerunt. Ex quibus omnibus suboriri formidantur quamplurima scandala, et scisma in Ecclesia Sancta Dei. Tu dilecte noster iugum assumens, et mandatum nostrum obtemperans iterum ad conspectum Sanctitatis Summi Pontificis nostri ex parte te transfere daturus operam, vt iuxta desideria nostra ad conseruationem vnionis Ecclesie Dei ambe partes inducantur, quemadmodum in Deo illam secuturam infalantly confidamus. Pro hiis ergo omnibus non solum te Johannem Episcopum Consiliarium nostrum, sed tuorum meritorum intuitu et nobiles Christophorum q. Stephani, Stephanum militem, Damianum, et Grisogonum de Dominis fratres tuos et heredes eorum, et descendentes in perpetuum legitimos tantum, animo deliberato sano Principum, Comitum, Nobilium et fidelium nostrorum attendente consilio nostro, et Imperii Sacri Lateranensi Palatii Comites facimus, creamus, errigimus, nobilitamus attolimus, et auctoritate Romana Cesarea gratiosius insignimus. Decernentes et hoc Imperiali statuente edicto quod vos, et heredes vestri predicti ex nunc in antea vniuersis, et singulis priuilegiis, iuribus, immunitatibus, honoribus, consuetudinibus, et libertatibus frui debeatis, et gaudere, quibus ceteri Lateranensis Palatii Comites hactenus freti sunt, seu quomodolibet potiuntur consuetudine uel de iure. Dantes et concedentes vobis et heredibus vestris supradictis quod possitis vbiicumque locorum, et terrarum vnusquisque vestrum et ex vobis quilibet illustrium virorum, Principum, Comitum, et Baronum filiis dum taxat exceptis legitimare, et in paternam potestatem reducere quoscumque spurios, naturales, incestuosos manseres, nothos, et generaliter quoscumque illegitime natos, siue mares, siue feminas, quocumque nomine censeantur, et quouis modo illegitime natos, et quacumque alium defectum natalium patientum, etiam si plures defectus natiuitatis in legitimandi personam concurrerent, et illos reducere ad pristinum statum nature, quo omnes legitimi nascebantur, siue legitimandi presentes sint, siue absentes, et eorum parentibus presentibus uel absentibus citatis uel non citatis, illis ad quos hereditas spectare possit uel spectaret ex testamento uel ab intestato uel quoquo modo hereditatis addita uel non addita, bonis hereditariis alienatis uel non alienatis, bonorum possessione apprehensa uel non apprehensa, et virtute cuiusuis legis statuti uel constitutionis aut consuetudinis quesita seu non quesita. Ipsos que legitimandos ad legitima iura reducere valeatis ac si ex vero et legitimo matrimonio nati, et generati essent, nulla iuris uel facti obstante exceptione, qui per vos legitimati seu per alterum vestrum superius expressorum, et descendentes vestros imperpetuum ad omnes honores, dignitates, munera, vasalagia, feuda, beneficia statutorum muni-

³¹ Rekonstruirano po Picichovu predložku.

³² Isto.

cipalium gratias, et actus quoslibet electionis, successiones bonorum paternorum, maternorum, agnatorum, cognatorum, et extraneorum ex testamento uel intestato succedere et admitti valeant, possint, et debeant ex potestate Imperiali ac si de legitimo matrimonio vt supra dictum est nati essent, et procreati et cum filiis legitimis, et naturalibus uel aliis venientibus ab intestato si extarent, nisi uos qui tales legitimaueritis in legitimatione mitiores forte partes sibi dandas uel uos aliter succedere decreueritis, nulla lege communi uel speciali illis obstante etiam feudali. Possitis insuper facere, et creare notarios publicos, seu tabelliones, nec non iudices ordinarios, et delegatos, et per uos ipsos facere exercere omnia ea que sunt iurisdictionis ordinarie, voluntarie, uel delegate uel ex officio iudicis competunt aut competere possunt, ac si de verbo ad verbum hinc essent expressa. Ac vniuersis, et singulis personis que habiles et idonee fuerint vestro iuditio notariatus, ac iudicatus ordinarii uel delegati, officium concedere, et largiri ac ipsos et quemlibet illorum auctoritate Imperiali per penam, et pugillem prout moris est de huiusmodi officiis inuestire. Dum tamen ab ipsis notariis publicis tabellionibus, et iudicibus ordinariis seu delegatis per vos vt supra creandis, et a quolibet illorum vice, et nomine Sacri Imperii, et pro ipso Sacro Imperio debite fidelitatis corporale prius accipiatis iuramentum proprium in hunc modum vide licet: quod sint nobis, et Sacro Imperio, ac omnibus successoribus nostris Romanorum Imperatoribus, et Regibus legitime intransibus fideles, nec vnquam erunt in consiliis vbi nostrum periculum tractetur, sed bonum nostrum, et salutem nostram pro viribus deffendent, et promouebunt. Damna nostra pro sua possibilitate euitabunt, et auertent. Preterea instrumenta tam publica quam priuata, vitimas voluntates, codicillos, testamenta, et quecumque alia scribenda ex officio, et omnia iudiciorum acta que scribenda occurrerint iuste, pure, fideliter, et sine dolo, falsitate, et machinatione scribent, legent, et facient, non attendendo odium, pecuniam, muneris uel alias possessiones, aut fauores. Scripturas uero per ipsos in publicam formam redigendas in membranis, non abrisis nec non in papiro scribent. Causas hospitalium et miserabilium personarum nec non pontes, stratas publicas pro viribus promouebunt, et fideliter facient que ad officia ipsorum pertinebunt. Qui quidem notarii, et tabelliones, et iudices ordinarii uel delegati per uos et quemlibet vestrum creandi, et creati possint, et poterunt per totum Sacrum Romanorum Imperium facere, publicare, et conscribere quoscumque contractus, instrumenta, iudicia, testamenta, codicillos, et quascumque vitimas voluntates, decreta, et auctoritates interponere auctoritate nostra, et vestra, et quemadmodum vos interponere uoluimus, et cetera omnia exercere, et facere que ad dicta officia pertinere noscuntur. Non obstante aliqua lege, constitutione uel statuto, aut consuetudine in contrarium loquentibus, aut decretis specialibus, uel generalibus positus sub rubrica qui mo. effe. sui, et qui mo. natu. effi. legitis per totos titulos etc. Et de natu. libe. L. pi. et per totum titulum etc. Et Emanc. libr. L. fi. et per totum ti(tulum). Quibus omnibus, et singulis auctoritate Imperiali, et de nostre potestatis plenitudine derogamus, et derogatum esse volumus, ac si de illis, et illorum quolibet, et qualibet in hoc indulto facta esset merito, et derogatio de verbo ad verbum etiam expressio eorum de verbo ad verbum requireret. Supplentes in hiis concessis, et in aliis per nos in futurum faciendis omnem defectum, et solemnitatem obmissam ex certa scientia, et de nostre plenitudine potestatis. Nolentes hanc gratiam, et dignitatem per aliquam reuocationem similium priuilegiorum generalem uel specialem nostram uel successorum nostrorum reuocatas intelligi nisi vobis specialiter scriptum fuerit. Nuli ergo omnino hominum liceat hanc nostre creationis, largitionis, concessionis, insignationis, exemptionis, confirmationis, derogationis, supplicationis, et gratie paginem infringere, aut ei quouis ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit nostram, et Imperii Sacri indignationem grauissimam, et penam quadraginta marcharum auri purissimi totiens quotiens contrafactum fuerit irremissibiliter se nouerit incursum quarum medietatem nostri fisci, siue errarii, ressiduam uero partem iniuriam passorum vsibus decernimus applicari. Presentium sub nostre Imperialis Maiestatis sigillo testimonio literarum. Datum Prage Anno Domini millesimo, quadringentesimo, trigesimo septimo, die vigesima sexta mensis Augusti, Regnorum nostrorum Anno Hungarie etc. quinquagesimo primo, Romanorum vigesimo septimo, Bohemie decimo octauo, Imperii vero quinto.

Ako iz konteksta priloženog privilegija rezimiramo najvažnije, onda možemo reći sljedeće:

a) Obitelji Dominis i njenim potomcima »in perpetuum« udijeljen je naslov palatinskih grofova sa točno utvrđenim pravima.

b) Svi zakoniti članovi obitelji imaju pravo postavljati odnosno imenovati javne bilježnike »imperiali auctoritate«, redovite suce i delegate, koji će svoju službu u načelu moći vršiti na teritoriju čitavog »Svetog rimskog carstva«.

c) Nezakonitu djecu velikaša, kao i djecu rođenu iz rodoskrvnuća, mogu proglašavati zakonitima i stavljati ih pod očinsku vlast, izjednačivši ih tako u svim pravima s ostalim zakonitim potomcima.

Dominisi su se doista služili tim pravima te su u arhivskim izvorima zablježeni brojni primjeri bilježničkih imenovanja, postavljanja redovitih sudaca i delegata, kao i proglašavanja bastarda zakonitima.

Ono što nas ovdje posebno zanima je imenovanje javnih bilježnika »imperiali auctoritate« ili »mošćiju cesarstva rimskoga«, kako su taj latinski naziv provodili naši bilježnici glagoljaši.

U dosadašnjoj literaturi o tom predmetu kod nas iznijeta su različita i oprečna mišljenja.³³ Ipak nitko nije odgovorio tko je imenovao javne bilježnike i zašto je napokon bilježnik nosio naslov »imperiali« ili »apostolica auctoritate«. Zadržimo se na »carskim bilježnicima«. U starijoj literaturi možemo naći objašnjenje da taj naslov »pokazuje ispraznu taštinu naših malih gradova.«³⁴ U talijanskoj pravnoj historiografiji odavno je riješen problem javnih bilježnika i trebalo je tamo tražiti odgovor, jer se dalmatinski notarijat razvija pod snažnim utjecajem talijanskog notarijata.

Nakon završenog školavanja na jednom od učilišta gdje se predavala »ars notaria« (Bologna, Padova) kandidat bi svečanim činom bio habilitiran za javnog bilježnika (notara). Pravo imenovanja imali su ovlaštene velikaši koji su na to imali pravo koje je njima ili nekome od njihovih predaka podijelio papa ili car.³⁵ U načelu takva su prava imali »Comites Sacri Palatii Lateranensis« ili jednostavno »Comites Palatini«, ali carevi i pape davali su ponekad takva ovlaštenja pojedinim biskupijama ili pak magistratima gradova. Tako su biskupi talijanskog grada Lucche imali pravo imenovanja bilježnika »apostolica auctoritate« zahvaljujući privilegiju pape Grgura XI od 3. V 1371. godine.³⁶ Zatim, car Henrik VI udijelio je god. 1194. biskupima Voltere (Tuscia) pravo imenovanja »carskih notara«. Isti je vladar god. 1191. to pravo podijelio i konzulima Pavije.³⁷ Od brojnih talijanskih obitelji »cum iure notarios creandi« spomenimo

³³ M. Šufflaj, *Die dalmatinische Privaturkunden*, Sitzungberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, *Philosophisch-historische Klasse*, CXLVII/VI, Wien 1904; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976; I. Beuc, »Statut zadarske komune iz 1305. godine«, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, II, Rijeka 1954. L. Margetić, »O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih notarskih isprava s osobitim obzirom na hrvatske primorske krajeve«, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 4, Zagreb 1973.

³⁴ Šufflaj, *op. dj.*, str. 15, 24.

³⁵ G. Vittani, *Diplomatica* (1914), Milano 1974, str. 216—219. A. Anselmi, *Le scuole di notariato in Italia*, Viterbo 1926, str. 4. i d.

³⁶ Anselmi, *op. dj.*, str. 5, bilj. 1.

³⁷ H. Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien*, I, Berlin 1958, str. 626, 630.

samo neke: Avvocati iz Lucche, De Mede iz Lomella (Pavia),³⁸ Panciatichi iz Pistoie, Fieschi iz Lavagne ili de Panico iz Bologne.³⁹

Akt bilježničkog imenovanja s promocijom formulom donose i dva poznata pravnik srednjega vijeka: Rainerije iz Perugia u *Ars Notaria* i Rolandino Passeggeri u *Summa artis Notarie*,⁴⁰ zatim i Alessandro Stiatico, predavač notarijata na bolonjskom sveučilištu od 1554. do 1593. godine. On je u djelu *Tractatus practicae et theoreticae artis tabellionatus* razradio tko i kako imenuje bilježnike i to u petom poglavlju »Quis possit creare tabelliones«, šestom »Qui possint creari« i sedmom »Quibus modo et forma creandi sint«. ⁴¹ Prema tomu, bilježnikom se postaje tek nakon svečane promocije i uvođenja u »posjed bilježničke službe«, tipično feudalnog ceremonijala investiture s polaganjem zakletve i vazalne vjernosti, u odnosu komendacije i vazaliteta.

Na isti su način i Dominisi vršili promocije javnih bilježnika sve do 1613. godine, kada je mletački senat rezervirao za predstavnike mletačke vlasti pravo imenovanja bilježnika »Veneta auctoritate« i upravo tim aktom nestali su posljednji bilježnici carske i papinske ovlasti na čitavom području mletačke republike.

Da zaključimo, rapsku obitelj Dominis možemo pratiti od 1166. kada se u dokumentu spominje njen osnivač Diminja. Dominisi su ujedno već tada bili i članovi rapskog vijeća, dakle particijata, i kao takve nalazimo ih pri obavljanju raznih dužnosti u upravi grada. Zahvaljujući nekolicini prelata — biskupa, obitelj stječe visok ugled na hrvatsko ugarskom dvoru, a to je vezano s povlasticama kojima ih vladari obasipaju. Tako npr. kralj Ladislav Napuljski Dominise imenuje svojim ukućanima, oslobađa redovitih sudova i daruje im posjede. S druge strane, Sigismund udjeljuje obitelji biskupa Ivana Dominisa, svog savjetnika, naslov palatinskih grofova s pravima imenovanja javnih bilježnika carske ovlasti, redovitih sudaca i delegata, kao i pozakonjavanje bastarda. Time su Dominisi postali delegati carske vlasti i revno se služe svojim prerogativima. Rab postaje stjecištem bilježničke kvalifikacije s brojnom klijentelom od Hvara do Krka i Like na sjeveru.

Međutim, osim Dominisa i druge plemićke obitelji stekle su slične ili iste povlastice. Na Rabu su to Nimire, koji svoja prava temelje na papinskom privilegiju iz 1494, zatim Cernotte također na Rabu. Nadalje, tu su paški Mišolčići i Mirkovići, korčulanski Tolentići, porečka obitelj Petronio i creska Colombis. Ali, Dominisima pripada ipak prvo mjesto zbog starosti privilegija, a brojna klijentela dokaz je visokog ugleda koji je uživala ta obitelj. Članovi te obitelji služe se svojim pravima i u Mlecima.

Objavlivanjem privilegija cara i kralja Sigismunda ukazali smo kako se postaje javnim bilježnikom »imperiali auctoritate«, i k tome istakli da se taj naslov stječe promocijom, sa strogo utvrđenim pravilima, i tko je napokon mogao u ime vladara taj čin legalno izvršiti.

³⁸ Ivan Andrija de Mede imenovao je jednog bilježnika 18. I 1431. čak u Grenobleu (Francuska). Conti de Mede di Lomello stekli to pravo god. 1208. poveljom cara Fridrika II. (A. Giry, *Manuel de Diplomatie*, New York, s. a., reprint, str. 827, bilj. 2).

³⁹ Anselmi, *sp. dj.*, str. 4, 7. Bressleu, *sp. dj.*, str. 629, 630.

⁴⁰ Anselmi, *sp. dj.*, str. 4, bilj. 1, str. 8. Giry, *sp. dj.*, str. 491, 492, 890.

⁴¹ Anselmi, *sp. dj.*, str. 24—25.

*Miroslav Granić: THE PRIVILEGE GRANTED BY EMPEROR SIGISMUND
IN 1437 TO THE FAMILY DOMINIS OF RAB*

Summary

The author describes the procedure of becoming notary public by royal letter patent, and explains who inaugurated the notary on behalf of the monarch. Of Croatian nobility, the De Dominis of Rab were granted the right by Emperor Sigismund in a letter patent issued in Prague on August 26, 1437, conferring upon the family of Ivan Dominis, Bishop of Senj, the title of Count palatine, and specifying the right to nominate notaries public, regular justices and delegates, as well as the right to legitimate illegitimate children and children born out of incest.

Beside the De Dominis, other families in Dalmatia were granted the title of Count palatine a little later. These, too, had the rights to appoint notaries public. A family in the island of Rab was granted the title by the Pope. The families of Mirković and Mišolić of Pag, Tolentić of Korčula, Luppattino of Rijeka, and Petronio of Poreč were granted the title.

A notary public was inaugurated in a solemn ceremony, and the title could be conferred only by a person authorized by the Emperor or by the Pope. In principle, these were the counts palatine. Attention is drawn to similar appointments of notaries public in neighbouring Italy, because Dalmatian notariate indeed developed under strong influence of Italian notariate.

It is precisely these notaries public who operated in our parts that left valuable materials who serve as inexhaustible sources for the study of our mediaeval history.

Grbovi obitelji de Dominis (lijevo grb iz 1434. desno stari grb)